

OŠASNA / KADUKTNA / IMOVINA - IMOVINA BEZ NASLJEDNIKA

UVOD

Pravna pravila koja reguliraju pravnu sudbinu imovine poslije smrti fizičke osobe nazivamo nasljedno pravo. Imovina umrle osobe, kao skup njezinih prava I obveza naziva se ostavina.

Zakon o naslijeđivanju (N.N. 52/71, 47/78-u daljnjem tekstu ZN), kao osnovni izvor nasljednog prava u Republici Hrvatskoj, propisao je načela naslijeđivanja, pravne pretpostavke, osnove naslijeđivanja, krug nasljednika, nužno nasljedno pravo, nasljednopravne ugovore I ostavinski postupak. Dakle ZN propisuje pravila prelaska ostavine s umrle osobe na njezine nasljednike uz točno određene uvjete I točno određeni postupak.

Međutim ZN je regulirao I pitanje sudbine ostavine koja nema nasljednika .

Takova ostavina naziva se ošasna ili kaduktna imovina a ZN je njezinu pravnu sudbinu regulirao u člancima 8 i 230.

Najveći problem predstavlja činjenica da je ZN pisan I da je stupio na snagu u bitni drugačijem društveno-političkom I gospodarskom sustavu a prije svega u drugom sistemu vlasništva.

Isto je dovelo do toga da su odredbe ZN-a u direktnoj suprotnosti sa sadašnjim pravnim sustavom posebno u članku 8.

Naravno da se to odnosi na društveno vlasništvo koje ZN propisuje u člancima 8 I 230 a koje više ne postoji u našem pravnom sustavu.

U našem nasljednom pravu određene su načela naslijeđivanja :

- ravnopravnost muškarca I žene,
- ravnopravnost bračne I izvanbračne djece,
- zatvoreni broj pravnih osnova naslijeđivanja (zakonsko I oporučno naslijeđivanje),
- sloboda oporučnog raspolaganja uz ograničenje nužnog nasljednog prava,
- kumulacija pravnih osnova,
- ošasnost ili kaducitet,
- ex lege naslijeđivanje I
- dobrovoljnost naslijeđivanja tj. pravo na odricanje od nasljedstva.

Navedena načela istaknuta kao osnova od koje treba krenuti proizlaze iz Ustava Republike Hrvatske (N.N.124/00-pročišćeni tekst) I Zakona o naslijeđivanju.

Pored navedenih propisa koji čine osnovu, pitanje ošasne imovine ne može se raspravljati bez uvida u odredbe Zakona o vlasništvu I drugim stvarnim pravima (N.N. 91/96,68/98,137/99,22/00 I 73/00) koje govore o vlasništvu te odredbe Zakona o socijalnoj skrbi (N.N. 73/97) o naknadi štete.

Zastarjelost odredaba ZN-a dovela je, bez obzira na odredbe Ustava I navedenih zakona do postojanja pravne praznine . Postavilo se pitanje pravne sudbine ošasne imovine I naplaćivanja dugovanja prema socijalnoj skrbi nakon smrti korisnika-ostavitelja.

U ovom radu nastoji se prikazati rješenje te pravne praznine posebno stoga jer sudska praksa nije dosljedno zauzela svoj stav.

Nastojati će se argumentirano odgovoriti na pitanja: tko postaje vlasnik imovine bez nasljednika, što je s dugovima ostavitelja prema socijalnoj skrbi I kakav postupak trebaju voditi sudovi kada je u pitanju ošasna imovina.

OŠASNA IMOVINA

Članak 8.ZN-a glasi:

Ostavina bez nasljednika postaje društveno vlasništvo.

Članak 230. ZN- glasi:

Kada sud utvrdi da nema nasljednika ili kad se ne zna ima li nasljednika,a u roku propisanom ovim zakonom ne javi se nitko tko polaže pravo na nasljedstvo, sud će donijeti rješenje da se ostavina predaje nadležnoj općinskoj skupštini.

Kada se govori o skupštini općine treba istaknuti da je u vrijeme donošenja ZN-a postojao teritorijalni ustroj prema kojemu su najvažnije upravno-administrativne jedinice bile skupštine općina.

Prema teritorijalnoj podjela na upravno-administrativne jedinice po važećim propisima, tadašnje skupštine općina danas predstavljaju općine i gradovi.

Dakle, kada se u daljnjem tekstu upotrebljava izraz općina pri tome se misli na općine odnosno gradove.

U slučaju da univerzalnog sukcesora-nasljednika nije bilo, zakonodavac se u vrijeme stupanja na snagu ZN odlučio za koncepciju da se takova ostavina ne smatra ničijom pa se otvori mogućnost okupacije , već je tu imovinu trebalo predati rješenjem skupštini općine, te je takova imovina postajala društveno vlasništvo.

Dakle u zemljišnim knjigama je temeljem ostavinskog rješenje trebalo upisati društveno vlasništvo s pravom korištenja određene skupštine općine sukladno spomenutim člancima 8. I 230. ZN.

Razlozi nepostojanja nasljednika bili su tada kao I danas u činjenici da ih ili nije uopće nije bilo ili se nisu htjeli prihvatiti nasljedstva zbog ostaviteljevih dugova kao korisnika prava iz socijalne skrbi.

Jasno je da se uvijek radi o nekretninama budući se samo za pokretnine u pravilu ne vodi ostavinski postupak.

Ustavom I Zakonom o vlasništvu I drugim stvarnim pravima uvedena je jednovrsnost I jedinstvenost vlasništva pa je time ukinuto društveno vlasništvo. Ustav je utvrdio naš koncept vlasništva a Zakon o vlasništvu I drugim stvarnim pravima kao osnovni zakon (a naravno I niz drugih zakona) koji regulira vlasništvo,isto detaljno uredio.

Članak 1. Stavak 2. navedenog Zakona propisuje:

Samo je jedna vrsta prava vlasništva.

To je dovelo do toga da se više uopće ne može primjenjivati odredba članka 8. ZN.

Nakon 1991. g. postavilo se pitanje tko postaje vlasnik ošasne imovine.

Ošasna imovina se u slučajevima kad postoje nasljednici javlja u pravilu kada je ostavina opterećena dugovima pa se nasljednici iste ne žele prihvatiti te se nasljedničkom izjavom odriču nasljedstva.

To je gotovo isključivo slučaj kada se radi o potraživanjima socijalne skrbi.

Kako je to glavni razlog pojave ošasne imovine treba razmotriti propise socijalne skrbi.

Prema članku 197. stavak , Zakona o socijalnoj skrbi /N.N. 73/97/, propisano je:

(1)Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbiima pravo na povrat iznosa isplaćenih na ime pomoći za uzdržavanje I stalnog smještaja, ako korisnik otuđi svoju imovinu.

(2)Za slučaj smrti korisnika iz stavka 1. Ovog članka ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi ima pravo na povrat isplaćenih iznosa od njegovih nasljednika.

Sukladno tom članku Ministarstvo rada I socijalne skrbi uvijek traži zabilježbu potraživanja u zemljišnim knjigama na nekretninama osobe kojoj su odobrena prava . Ne ulazeći u nespretnost I upitnost postojanja te odredbe (da li je to uopće potraživanje I slično), od presudnog je značaja navesti I odredbu stavka 3. istog članka članka navedenog Zakona.

(3)Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi neće podići tužbu radi povrata iznosa iz stavka 2. Ovog članka ako bi ostvarivanjem tražbine nasljednici I članovi njegove obitelji ostali bez imovine odnosno prihoda potrebnih za podmirenje osnovnih stambenih I drugih životnih potreba.

Dakle ukoliko određena osoba kojoj su odobrena prava iz socijalne skrbi proda svoju imovinu-nekretnine za svoga života, Ministarstvuo će u ostavinskom postupku n uvijek iskoristiti zabilježbu potraživanja I prijaviti potraživanje odnosno dug u ostavinsku masu nakon smrti te osobe.

Kako se to uvijek događa rezultat toga je I redovito odricanje od nasljedstva budući nasljednici naravno ne žele plaćati nikakove dugove ostavitelje I imati potpuno beskorisne komplikacije.

Socijalna skrb ne koristi mogućnost da sukladno gore navedenom članku 197 Zakona o socijalnoj skrbi ne potražuje davanja iz socijalne skrbi I o tome pouči nasljednike bilo zato jer umrli korisnik nije otuđivao imovinu ili zato što bi nasljednici bili životno ugroženi tim potraživanjem.

Zbog odluke o tome da li će se potraživati dugovanja od nasljednika ili ne pa sukladno tome da li će se brisati zabilježba potraživanja i kada zasigurno bi trebalo provesti upravni postupak pri Centru za socijalnu skrb. Ovdje se ne ulazi u pravnu /ne/reguliranost tog postupka ali jasno je određeno da se dug prema socijalnoj skrbi ne mora uvijek potraživati od nasljednika .

Obavezno prijavljivanje duga socijalne skrbi u ostavinsku masu dovelo je do odricanja od naslijedivanja I česte pojave ošasne imovine.

Da li je sudska praksa donosila pravilna rješenja I kakav je stav trebala zauzeti moguće je odgovoriti ukoliko se predstave sve mogućnosti I njihova pravna osnova.

REPUBLIKA HRVATSKA KAO NASLJEDNIK OŠASNE IMOVINE

U članku 230. ZN-a jasno je propisano da se ošasna imovina predaje nadležnoj skupštini općine. Nema nikakove zapreke da se taj članak tumači na način da općina postaje vlasnik ošasne imovine.

U ostavinskim rješenjima kojima se imovina predavala u vlasništvo RH sudovi nisu posebno obrazlagali to stajalište . Takova su rješenja rijetka I donášana su u slučajevima poljoprivrednog zemljišta..

Međutim, ne može se pronaći nikakovo posebno pravno uporište koje bi obrazlagalo stav da je baš RH vlasnik ošasne imovine.

Članak 133. Zakona o vlasništvu I drugim stvarnim pravima je propisao da napuštena nekretnina prelazi u vlasništvo Republike Hrvatske ali se nekretnina smatra napuštenom tek kada se temeljem podobne isprave to upiše u zemljišne knjige. Dakle niti u tome ne bismo mogli naći uporište za ovaj stav.

Općine mogu stjecati svakovrsnu imovinu bez posebnog ograničenja pa tako I vlasništvo poljoprivrednog zemljišta.

O (ne)mogućem položaju RH kao nasljednika bezpredmetno je govoriti. Ukoliko bi I o tome vodili raspravu, razlozi protiv toga jednaki su razlozima u slučaju općine kao nasljednika o čemu će kasnije biti riječi.

OPĆINA KAO NASLJEDNIK

Ukoliko uvažimo tumačenje da je općina u položaju nasljednika isto znači da ona postaje vlasnik ošasne imovine temeljem nasljeđivanja. Ona ima prava I dužnosti nasljednika pa tako odgovara i za dugove ostavitelja. No tada svakako ima I prava nasljednika od kojih je sukladno naprijed iznesenim načelima presudno pravo na odricanje od nasljedstva. U tom slučaju I općina se zbog dugova ostavitelja može odreći nasljedstva. To zbog toga jer bez obzira što za dugove naravno odgovara u visini vrijednosti naslijeđene imovine, nasljeđivanjem opterećene imovine ništa ne dobiva a dužna je provesti opsežan administrativno financijski postupak.

Zagovornici ovog stava kojeg Nalazimo I u presudi Vrhovnog suda RH (Rev 541/1996.od 2.svibnja 1996.g.) ističu da stjecatelj prava ne može steći samo prava a ne I obveze budući su isti dio iste imovine.

Taj je stav je najzastupljeniji u sudskoj praksi. U izrekama sudskih rješenja općine se nakon davanja nasljedničke izjave određuju vlasnicima ostavine a potraživanja socijalne skrbi se priznaju. No u obrazloženjima tih

rješenja ne postoji istaknuta pravna osnova prema kojoj se općina smatra vlasnikom temeljem nasljeđivanja. Predstavnici općina na poziv suda daju nasljedničke izjave u kojima se prihvaćaju nasljedstva iako propisi ne predviđaju njihovu obvezu davanja nasljedničke izjave.

OPĆINA POSTAJE VLASNIK OŠASNE IMOVINE ALI NIJE NASLJEDNIK

ZN je regulirao odgovornost za dugove ostavitelje. Presudnog je značaja odredba članka 145. Stavak 1. ZN-a prema kojoj nasljednici odgovaraju za dugove ostavitelja. Dakle ne legatari-zapisovnici što je izričito I propisano u članku 98 stavak 1. ZN-a, (osim naravno ako to nije oporučitelj u oporuci odredio u smislu stavka 2. navedenog članka), niti bilo tko drugi ako nije nasljednik. Prema članku 124. ZN-a za dugove ostavitelja (osim ako isto nije ugovoreno) ne odgovara niti davalac uzdržavanja.

I sam ZN je u članku 145. Stavak 1. ograničio odgovornost za dugove ostavitelja na vrijednost naslijeđene imovine pa je moguća situacija da vjerovnik ne može naplatiti svoj dug od nasljednika.

Dakle ZN je propisao princip naplate duga ostavitelja koji se naplaćuje iz njegove imovine-ostavine. To pravilo postoji da bi se zaštitili nasljednici koji bi nasljeđivanjem opterećene imovine mogli doći u nepovoljniji položaj nego da nisu naslijedili uopće.

Ukoliko općinu smatramo nasljednikom koji odgovara za dugove, time je dovodimo u nepovoljniji položaj nego prije naslijeđivanja.

Budući je ZN kao *lex specialis* regulirao dužničko vjerovničke odnose između vjerovnika ostavitelja I novih vlasnika-nasljednika jedino se njegove odredbe u tom slučaju mogu primjenjivati.

Jedini stav koji može imati pravnu podlogu u ZN je taj da općina nije nasljednik I da ne odgovara za dugove ostavitelja. To prije svega jer je nasljednik fizička osoba koja se na svoj status nasljednika može pozivati isključivo krvnom, posvojiteljskom ili tazbinskom vezom s ostaviteljem po točno određenim načelima zakonskog nasljeđivanja ili na temelju oporuke. Imamo točno određeni krug naslijednika koji to mogu biti isključivo temeljem zakona ili oporuke. Ne postoji drugi pravni osnov za stjecanje statusa odnosno pravnog položaja nasljednika.

Nadalje, općina uopće ne može a niti treba davati nasljedničku izjavu to jest onemogućena je u već naprijed rečenom odricanju od nasljedstva pa I po tom kriteriju ne može biti u položaju nasljednika.

ZN nije u slučaju preuzimanja ošasne imovine propisao obvezu bilo kakovog očitovanja općine.

U slučaju hipoteke na ošasnoj imovini pravna situacija je bitno drugačija. U ovom radu se ne ulazi u tu problematiku budući je ošasna imovina promatrana isključivo kao posljedica potraživanja socijalne skrbi.

Naprijed izneseni argumenti govore u prilog činjenici da se općina ne može smatrati nasljednikom .

Važno je istaknuti I to da nema ograničenja u vrsti imovine koja se može preuzeti. Sva ta I takova rješenja pravno su neutemeljena.

OSTAVINSKI POSTUPAK

U izvanparničnom ostavinskom postupku sud treba utvrditi slijedeće činjenice:

-tko su nasljednici,

-koja imovina,odnosno koja prava I obveze umrle osobe čine ostavinu

-koja prava I obveze iz ostavine pripadaju nasljednicima te

-da li postoje osobe kojima pripadaju određena prava iz ostavine I kakva.

Ostavinski postupak dijeli se na:

- postupak prethodnih radnji (sastavljanje smrtovnice,popis I procjena ostavine, privremene mjere za osiguranje ostavine),
- pokretanje postupka,
- proglašenje eventualne oporuke,
- ostavinsku raspravu (utvrđenje svih sudionika rasprave a posebno nasljednika, utvrđenje predmeta rasprave a posebno ostavine, uzimanje nasljedničkih izjava,upućivanje u parnicu ili upravni postupak u slučaju spora među sudionicima,
- donošenje rješenja I
- postupak po nasljednopravnim zahtjevima nakon pravomoćnosti rješenja o nasljeđivanju.

U sada važećoj pravnoj regulativi, Zakonu o nasljeđivanju , određeno je da imovina bez nasljednika “postaje nečija”. Dakle kako je navedeno naprijed kod nas ne vrijedi koncepcija “ničije imovine”. Sudska praksa od tada do danas uglavnom donosi rješenja prema kojima se općine proglašava nasljednikom pa time vlasnikom ošasne imovine ali se takova odluka u rješenjima posebno ne obrazlaže.Od općina se traži davanje nasljedničke izjave o prihvaćanju nasljedstva. Potraživanja vjerovnika –socijalne skrbi, priznaju se kao dugovanja ostavitelja a općina se u rješenju o nasljeđivanju obvezuje ista podmiriti.

Neka sudska rješenja određivala su Republiku Hrvatsku kao nasljednika no u tom slučaju nije bilo nikakvih potraživanja vjerovnika ostavitelja. Takova rješenja donášana su u slučaju da ostavitelj nije imao živih nasljednika.

U sudskoj praksi bilo je rješenje kojima se poljoprivredno zemljište predavalo u vlasništvo Republike Hrvatske a građevinsko u vlasništvo općine. Štoviše, u istom rješenju potraživanja socijalne skrbi priznata su kao dugovanje te je samo općina bila obvezana dug platiti socijalnoj skrbi?!?

Bez obzira da li su sudovi RH I-ili općine smatrali nasljednikom odnosno vlasnikom kojem rješenjem treba predati ošasnu imovinu,

potraživanja vjerovnika uvijek su priznavana ali su samo općine obvezivane na platež duga.

Kad govorimo o ošasnoj imovini treba razlikovati postupak kada ostavinski sud ne zna za nasljednika od onog kada su nasljednici poznati ali se odriču nasljedstva ili je utvrđeno da ostavitelj upće nema nasljednika. U prvom slučaju sud je dužan oglasom pozvati nasljednike, postaviti privremenog staratelje ostavine pa tek nakon proteka roka od godinu dana nastaviti postupak (članak 133. I 134. ZN).

U drugom se slučaju nakon davanja nasljedničkih izjava o odricanju odnosno nespornog utvrđenja da nasljednika nema, postupak može odmah nastaviti .

Kada se utvrdi da je imovina bez nasljednika to jest ošasna (kaduktna), sud još uvijek mora odlučiti o mogućim potraživanjima drugih osoba kao što su legati-zapisi, prava uživanja ali I dugovi vjerovnika.

Da bi se uvidjela pravna nemogućnost obveze plaćanja dugovanja vjerovnicima ostavitelja od strane općine u slučaju ošasne imovine treba prikazati ostavinski postupak I sudsko rješenje u tom smislu.

Ukoliko sud smatra da je općina nasljednik I da odgovara za dugove socijalnoj skrbi , trebala bi uzeti izjavu od predstavnika općine. U toj izjavi on bi se trebao suglasiti s osnovom I visinom duga vjerovnika (sada Ministarstva rada I socijalne skrbi RH). Ukoliko se ne bi suglasio stranke bi vjerojatno bile upućene na parnicu. Nevažno je koja od stranaka budući bi u svakom slučaju procesni položaj općine kao dužnika bio upitan. U toj bi parnici bilo potrebno utvrditi da li je općina nasljednik da bi po toj osnovi bila dužnik. O položaju nasljednika odlučuje ostavinski sud pa je upitno da li bi o tome parnični sud mogao raspravljati. To stoga budući se u obrazloženju presude parnični sud se ne bi imao mogućnost pozvati na niti jednu pravnu osnovu za utvrđenje procesne legitimacije općine kao vjerovnika_nasljednika.

Sve ovo govori u prilog činjenici da se u slučaju potraživanja socijalne skrbi treba provesti poseban upravni postupak za utvrđenje dugovanja tj. potraživanja koje se treba prijaviti u ostavini.

Dakle, nemoguće je, bilo ostavinskim rješenjem ili sudskom presudom u slučaju ošasne imovine općinu staviti u položaj nasljednika pa tome I vjerovnika.

U ostavinskom postupku odlučuje se o prelasku vlasništva imovine poslije smrti fizičke osobe sa ostavitelja na nove vlasnike. To nisu samo nasljednici nego I legatari I ostale osobe koje polažu prava na ostaviteljevu imovinu.

Ne odlučuje se samo o nasljednicima-univerzalnim sukcesorima I o njihovim pravima I obvezama već I o drugim sudionicima koje nisu nasljednici

ZAKLJUČAK

Ošasnu imovinu u ostavinskom postupku treba rješenjem predati u vlasništvo nadležnoj općini koja ne odgovara za dugove ostavitelja prema socijalnoj skrbi.

Dugovi ostavitelja osigurani založnim pravom trebaju se rješavati u posebnom postupku u smislu odredbe 126.stavak 3 ZOVO.

Ostala dugovanja I pitanje rješavanja njihove naplate treba promatrati kao obveznopravne odnose.

Općina nije nasljednik-univerzalni sukcesor, već novi vlasnik koji je vlasništvo stekao temeljem odluke suda u smislu članka 126 Zakona o vlasništvu I drugim stvarnim pravima.

Drugačija rješenja u popunjavanju ove pravne praznine predstavljaju rješenja direktno suprotna odredbi članka 230 ZN.

Uzimajući u obzir da ZN određuje općine kao pruzimatelje imovine, da nije obavezno vraćanje sredstava socijalne skrbi koje je ostavitelj koristio, da jedino nasljednici odgovaraju za dugove ostavitelja, da ne postoji “ničija imovina”, da je društveno vlasništvo ukinuto te da se općine ne mogu davati nasljedničke izjave, jasno proizlazi jedino moguće rješenje.

Ne tvrdi se da je to pravilno rješenje i da nema potrebe za boljim no do donošenja novih propisa koji će nadamo se detaljno regulirati taj problem ovo je prema mišljenju autorice članka jedino moguće rješenje .

ŠTEFICA SALAJ,DIPL.IUR.